

## FRAMTIDSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 5/2010 rd

### Statsrådets redogörelse Ett produktivt och nyskapande Finland — Digital agenda för åren 2011—2020

#### *Till kommunikationsutskottet*

### INLEDNING

#### **Remiss**

Riksdagen remitterade den 30 november 2010 statsrådets redogörelse Ett produktivt och nyskapande Finland — Digital agenda för åren 2011—2020 (SRR 10/2010 rd) till kommunikationsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att framtidsutskottet ska lämna utlåtande i ärendet till kommunikationsutskottet.

#### **Sakkunniga**

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Taru Rastas och konsultativ tjänsteman Markku Tuhkanen, kommunikationsministeriet
- forskare Petri Kola, Aalto-universitetet
- nätforskare Kari A. Hintikka, Jyväskylän universitet
- verkställande direktör Antti Poikola, HILA Open Oy
- styrelseordförande Risto Siilasmaa, F-Secure Abp
- Head of Executive Advisors Bo Harald.

Dessutom har ett skriftligt utlåtande lämnats av — CEO Reijo Paajanen, Tieto- ja viestintäteollisuuden tutkimus Tivit Oy.

### UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

#### **Motivering**

Framtidsutskottet anser att redogörelsen är viktig och betydelsefull. Den pekar i rätt riktning och parerar kritiken mot de långsamma framstegen med att föra in Finland i den digitala tidsåldern. Visionen och den digitala agendan för 2011—2020 är ambitiösa.

Utskottet har i årtal i olika sammanhang försökt påskynda Finlands långsamma utveckling mot ett informationssamhälle. I sitt utlåtande till exempel om berättelsen om regeringens åtgär-

der 2009 (FrUU 2/2009 rd) gjorde utskottet jämförelser med Estland och Storbritannien.

Estland har av allt att döma lyckats med digitaliseringen. Den kan i korthet sammanfattas på följande sätt: Alla medborgare har en officiell e-postadress. När en medborgare aktiverar sin egen e-postadress sker alla kontakter från myndigheternas sida därefter på e-posten. I Estland använder 75 procent av befolkningen Internet eller e-post. Den offentliga sektorn finns till 100 och företagsvärlden till 95 procent på nätet. De offentliga tjänsterna nås via en gemensam portal

(www.eesti.ee). I praktiken är hela den offentliga sektorn inklusive tjänster digitaliserad. Myndighetsfunktioner, ömsesidiga kontakter och dokumentutbyte mellan myndigheter sköts elektroniskt via en egen säker portal, papperslöst. Offentlig data, lagstiftningsprocesser och finansieringsuppgifter är on-line. Mer än 80 procent av befolkningen använder ett ID-kort för e-tjänster, verifiering, certifiering och signatur.

Samhället fungerar så länge det finns en pålitlig och väldministrerad "informationsinfrastruktur". Den måste vara gediget uppbyggd och underhållas oavbrutet. Offentlig sektors informationsproduktion, informationshantering och informations- och informationshanteringsbaserade offentliga tjänster måste integreras i den övergripande informationsinfrastrukturen.

Tekniken är bara ett hjälpmedel. Den måste kopplas till innehåll, funktioner, processer och till och med verksamhetskulturer. Informationssystemen förbättrar varken verksamhetens kvalitet eller pålitlighet om de bara mekaniskt byggs upp på gamla system. Digitaliseringen av beskattningen är ett exempel på en lyckad övergripande reform av verksamhetsprocesserna. Före reformen fyllde den skattskyldige i sin skattedeklaration som skattemyndigheten sedan kontrollerade. Nu upprättar skattemyndigheten ett skatteförslag utgående från myndigheternas registeruppgifter och arbetsgivarnas anmälningar och den skattskyldige kontrollerar den. Reformen har sparat de skattskyldigas tid, gjort skattemyndighetens arbete mer produktivt och minskat felet i beskattningen.

IT-samhällsstrategierna har hittills kretsat kring bredbandsförbindelser, den lägsta nivån i hierarkin. I fortsättningen måste IT-samhällets bygget klättra flera steg uppåt, till digitala innehåll och tjänster, och bygga upp en ny verksamhetskultur. Elektroniska tjänster ska vara tillgängliga för alla på lika villkor och de ska ge såväl medborgare som företag och myndigheter ett verkligt mervärde.

Som framtidsutskottet ser det bör dialogen mellan offentliga informationslager öppnas upp för hela samhället och lyftas fram som ett mål för IT-samhällsstrategin på kort sikt. Hindren för

att utnyttja myndigheternas databaser fullt ut måste avvecklas. Som exempel kan nämnas avgiftsbelagd offentlig information för att finansiera den insamlade partens verksamhet, bristen på information om att databaser finns till och var de befinner sig, avsaknaden av öppna gränssnitt, ovissheten om upphovsrätten till information och myndigheternas alltför höga administrativa och operativa gränser. En annan faktor som kan göra det svårt att utnyttja information är frågan om dataskydd, inte minst om informationen innehåller personuppgifter.

En del av hindren är verkliga och svåra, men de flesta är inte oöverstigliga med hänsyn till det samlade samhällsintresset. Men för att de ska kunna lösas krävs det en klar politisk strategi, beslut om arkitektur och beteenderegler för att bygga upp, använda och utveckla en gemensam informationsinfrastruktur och dessutom nödvändiga resurser.

I framtiden kommer digitala tjänster att vara en viktig exportnisch. Den frågan blir bara ytligt behandlad i redogörelsen.

Allt sedan 1990-talet har det gjorts en lång rad undersökningar om hur information ska kunna samlas in bara en gång och på det mest samhällsförhållande sättet och hur offentliga informationslager ska kunna öppnas upp till nytta för medborgare, organisationer, företag och andra aktörer. Rekommendationerna i undersökningarna har sina ovedersägliga fördelar men har ändå inte gått att genomföra.

Det är mycket betydelsefullt att regeringen nu bereder propositioner som ska göra det möjligt att ta till vara den här potentialen. Det är av största vikt för medborgarna att de nu får rätt och ekonomisk möjlighet att se vilka uppgifter som samlats in om dem och att använda uppgifterna (TuVJ 3/2006 Hälso- och sjukvårdens framtid).

Den offentliga förvaltningens IT-utgifter uppgick 2009 till omkring 2 miljarder euro; statens andel av summan var omkring 900 miljoner euro. I talen ingår inte finansiering av statens medel till tredje sektor och företag (Utvecklingscentralen för teknologi och innovationer, SHM/Peningautomatföreningen, EU:s strukturfonder).

Statens IT-utgifter består till mer än 70 procent av tjänste- och programvaruupphandlingar.

IT-samhällspolitiken är splittrad för att beslutsfattandet har spritts över olika förvaltningsområden. Kommunikationsministeriet svarar för den strategiska styrningen, men statens informationsförvaltning styrs av finansministeriet under ledning av statens dataadministrationsdirektör. Ändå behandlas bara en bråkdel av statens IT-budget på finansministeriet. Social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde har det största anslaget.

Framtidsutskottet anser att styrningen av IT-samhällspolitiken bör göras tydligare och att informationsförvaltningens roll inom statsförvaltningen kräver särskild uppmärksamhet. När man bygger upp en gemensam informationsinfrastruktur måste man till exempel ta hänsyn till de många datasystemen inom hälso- och sjukvården.

Systemen måste kommunicera flexibelt med varandra. I det här utvecklingsarbetet måste man också kunna visa upp synliga mellantidsresultat. I Finland har man till exempel arbetat i över 25 år på att ta fram elektroniska recept medan det på annat håll tagit två år. En orsak till den här typen av problem med att bygga upp informationssystem i Finland är att det har skett okontrollerat och att man dessutom har velat få en felfri och slutlig lösning på alltför stora block på en gång. Den tekniska omvandlingen och den snabbhet med vilken den sker är i vilket fall svåra att förutse.

Staten bör ta det samlade ansvaret för offentlig sektors informationsinfrastruktur och det kräver ett visst mått av centraliserad styrning, övervakning, planering och förmåga att gestalta stora strategier och viktiga val.

På 2000-talet har man följt en s.k. teknikoberoende linje och respekterat ämbetsverks och inrättningars självständiga befogenhet och det kommunala självstyret. Här behövs det en viss korrigering och dessutom statlig styrning.

Vid utfrågningen av sakkunniga och under framtidsutskottets besöksresa till Storbritannien kom det med all tydlighet fram att ett modernt informationssamhällsbygge kräver en politisk

och samhällelig vision. Det måste samverkan mellan många aktörer till för att snabbt få i gång planer och innovationer. I Storbritannien är det premiärministern som öppnar och påskyndar alla de viktigaste projekten.

Dessutom behövs det diskussion om IT-samhällspolitikens ställning och plats i statsrådet. Det gäller att se på om det räcker med att tydliggöra arbetsfördelningen mellan finansministeriet, Kommunikationsministeriet och social- och hälsovårdsministeriet och att backa upp IT-ledningen i den administrativa hierarkin eller om ett särskilt ministerium behöver inrättas för IT-samhällsfrågor. En tänkbar lösning är att utöka den ministers maktbefogenheter som svarar för IT-samhällsfrågor med denna uppgift, inbegripet ministertiteln.

Utifrån det som sakkunniga har anfört i utskottet är det med hänsyn till hur fort tekniken förändras inte förnuftigt att göra en bredbandsförbindelse på 100 Mb tillgänglig för alla hushåll. Det har en gång varit ett bra mål, men utvecklingen framför allt inom tekniken för datakomprimering har gjort sådana framsteg att ytterst få längre behöver en förbindelse på 100 Mb för hemmabruk, för alla i dag tänkbara funktioner kräver 10–20 Mb. Däremot är det nödvändigt att stamnätet fungerar snabbt och störningsfritt för att on-demand- innehållstjänster typ iptv ska vara tillgängliga på lika villkor överallt i landet.

Det väsentliga både för produktiviteten och för tjänsteinnovationer är en snabb övergång till elektronisk fakturering, vilket också EU-kommissionen kraftfullt driver på. Sakkunniga bedömer att man med nätfakturerings kan spara in emot tre miljarder euro per år. Statlig sektor och de flesta stora företagen har en deadline för övergång till pappers- eller e-postfakturerings. Hittills har bara 10 städer följt exemplet. Nätfaktureringsavtal tillämpas av 180 000 företag. En allmän orsak till trögheten är missuppfattningen att det är svårt för små aktörer att införa nätfakturerings. Det behövs inga investeringar och ingen IT-kompetens för att skicka och ta emot fakturor i alla nätbanker och många andra tjänster.

Nätfakturerings är en konkret och viktig sak eftersom

- produktivitetspotentialen är enorm (>3 mrd euro)
- servicekapaciteten förbättras väsentligt i sektorn för liten och medelstor industri
- omfattar alla och utgör det bredaste möjliga steget upp till nästa nivå
- företagens administrativa kostnader kan halveras och offentlig sektors utgifter sänkas i betydande grad med hjälp av fortsatta innovationer
- det påskyndar utvecklingen av EU:s inre marknad och global standardisering
- det har ett direkt samband med utvecklingen av mobila tjänster och
- det skapar nya exportmöjligheter.

Massmarknadsinnovationer är viktiga. De bygger i de flesta fall på de färdigheter och vanor som medborgarna har i dag. Det väsentliga för att förbättra konkurrenskraften och bygga ut ex-

porten är att kunna identifiera fördelarna med småskalighet. Nätfaktureringsen bygger på globalt ledarskap i användning av nätbanker (företag och medborgare har nätbankskoder), en snabb och långt automatiserad betalningsrörelse, ett brett tjänsteutbud i realtid och obetydlig användning av kontanter.

Framtidsutskottet konstaterar sammanfattningsvis att det är nödvändigt för staten att ta ett klart ledningsansvar för att bygga upp det finländska informationssamhället, upprätta en nationell bredbands- och informationsinfrastruktur och att främja kommersiella e-tjänster. Det kräver en politisk vision och ett tydligare och samlat beslutsfattande i IT-samhällsfrågor.

#### *Utlåtande*

Framtidsutskottet föreslår

*att kommunikationsutskottet beaktar det som sägs ovan.*

Helsingfors den 21 januari 2011

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Marja Tiura /saml  
vordf. Jyrki Kasvi /gröna  
medl. Marko Asell /sd  
Harri Jaskari /saml (delvis)  
Kyösti Karjula /cent  
Miapetra Kumpula-Natri /sd  
Jouko Laxell /saml  
Päivi Lipponen /sd

Marjo Matikainen-Kallström /saml  
(delvis)  
Juha Mieto /cent  
Sirpa Paatero /sd  
Lyly Rajala /saml  
Kimmo Tiilikainen /cent  
Jyrki Yrttiaho /vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Paula Tiihonen, expert  
Osmo Kuusi.